

היבטים יישומיים לקידום הבנת הנקרא בכתה

ד"ר אורלי ליפקה

החוג ללקויות למידה, אוניברסיטת חיפה

סדר יום

- פיתוח הבנת הנקרא : מיומנויות גבוהות
- היסק
- היבטים יישומים של היסק בתוכנית התערבות "אור"- כיתה ב
 - ✓ רמות שונות של היסק
 - ✓ הצגת מקרה

מיומנויות גבוהות

היסק

בקרה

אינטגרציה

מיומנויות נמוכות

אוצר מילים

פענוח

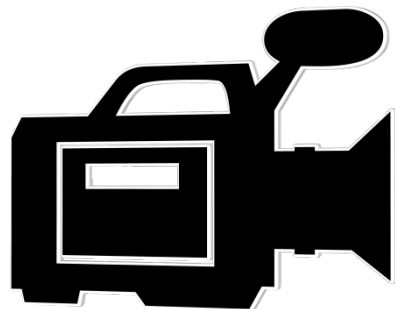
שטף

e.g. Carr, Brown, Vavrus, & Evans, 1990; Hannon & Daneman, 2001;
Palincsar & Brown, 1984; Perfetti & Hart, 2001; Perfetti, Marron, & Foltz, 1996

השקף האחרון....

- היסק הוא תהליך חשוב וחיוני להבנת הנקרא.
- ישנם סוגים שונים של היסקים
- ישנן אסטרטגיות שונות לפיתוח היסק.

אנו עורכים היסקים בחיי היומיום. גם כאשר..

תרגול

היסק: הגדרה

תהליך קוגניטיבי אשר במהלכו הקורא מפיק את המשמעות שהכותב התכוון למסור, תוך התבססות

על שני מקורות של מידע:

1. התוכן המוצג בטקסט

2. ידע קודם של הקורא

Chikalanga, 1992

סוגי הסקים

■ ישנם סוגים שונים של הסקים.

■ לכל סוג של היסק קיימים תהליכים מנטלים שונים.

■ לשם הבנת הנקרא - ההסקים החשובים ביותר הם אלו העוזרים לקורא לבנות מודל מנטלי קוהרנטי שמייצג את הטקסט.

מדוע חשיבה הסקית ?

- חשיבה הסקית היא אחת מהמיומנויות החיוניות למאה ה 21.
- זו אינה מיומנות חדשה- אבל הראיה החדשה היא שזו מיומנות הכרחית לפיתוחן של מיומנויות גבוהות אחרות.
- לומדים עורכים היסקים כל הזמן- ויש לעלות זאת למודעות.
- חשיבה הסקית הכרחית לפיתוח מיומנויות גבוהות

(Marzano, 2010)

- מיומנויות היסק הינן מיומנויות שחוצות את כל תוכנית הלימודים והתחומים השונים

סוגי הסקים

■ ישנם סוגים שונים של הסקים.

■ לכל סוג של היסק קיימים תהליכים מנטלים שונים.

■ לשם הבנת הנקרא ההסקים החשובים ביותר הם אלו העוזרים לקורא לבנות מודל מנטלי קוהרנטי שמייצג את הטקסט.

הסקת מסקנות

■ פסיכולוגים קוגניטיביים רואים את תהליך הסקת המסקנות כבעל שתי קטגוריות.

■ כאשר הקורא צריך להסיק מסקנות בתהליך הקריאה עליו לבצע שתי פעולות:

Text connecting ■

Slot or gap filling ■

הטקסונומיה של Warren, Nicholas & Trabasso (1979)

טוענים כי קיימים שלושה מקורות של מידע במבנה הטקסט הסיפורי לשם הסקת מסקנות.

1. היסק לוגי (למה? איך?)

יחסים לוגיים בין ארועים המוזכרים בטקסט.

2. היסק על סמך מידע (מי? מה? מתי? היכן?)

נובע מהמידע על מקומות, כלים, אנשים,

3. היסק הערכה

מבוסס על ידע הרקע של הקורא. היסק המעריך את המשמעותיות, המוסריות, והתקפות של מאורעות, פעולות של הדמויות המופיעות בטקסט.

היסק

■ חשיבות מיומנויות היסק והבנת הנקרא בכיתות הגבוהות
(Hoyt, 2005; Stahl, 2004)

■ פחות דגש על מיומנויות גבוהות ואסטרטגיות **בכיתות יסוד**

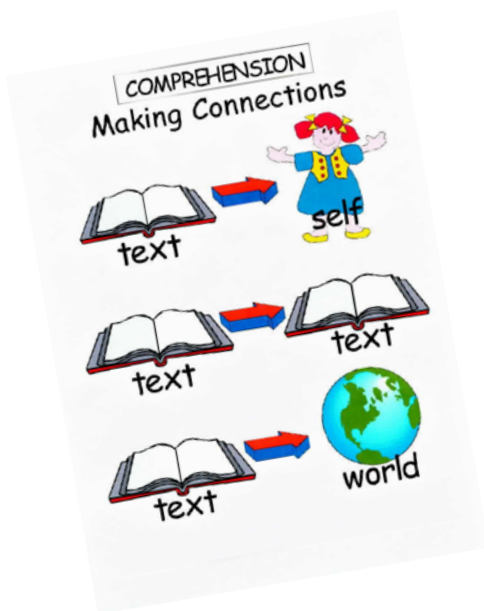
- פחות דגשים פדגוגיים
 - הוראה מתווכת
 - למידה חוויתית
 - למידה הדרגתית

טבלה 11: סוגות הטקסט והמיומנויות הנבדקות במסגרת "הבנת הנקרא" במערכי ההערכה

פיזה	עמי"ת	מיצ"ב (עברית)
סוגות		
1. טקסט רציף (נרטיבי, תיאורי, טיעון ושכנוע, הצגה, ציווי)	1. טקסט מידעי (טקסט מעיתונות וטקסט מאנציקלופדיה)	1. טקסט מידע (ספרי עיון, כתבי עת)
2. טקסט לא רציף (מפה, גרפים, טבלאות, דיאגרמות, הוראות, פרסומי)		2. טקסט טיעון/שכנוע
		3. טקסט שימושי (כגון, הוראות הפעלה)
רמות הבנה (מיומנויות)		
1. אחזור מידע (33%) מיקום המידע בטקסט	1. הבנת המשמעות הגלויה בטקסט: איתור מידע ואחזורו (28%)	1. איתור מידע וארגונו מחדש (20%)
2. מתן פרשנות לטקסט (33%) הבניית משמעות והסקת מסקנות ממידע כתוב (שילוב של תהליך ההבנה ותהליך הפרשנות)	2. הבנת המשתמע מתוך הטקסט: היסק והכללה על פי הטקסט (33%)	2. פרשנות והיסק (50%)
3. רפלקציה והערכה (33%) קשירה בין מידע כתוב לבין ידע, רעיונות והתנסויות קודמים (שילוב של תהליכי הרפלקציה וההערכה).	3. הערכה וביקורת (6%)	3. הערכה וביקורת (30%)
	4. אוצר מילים ולשון (33%)	

שלושה סוגי היסקים

טקסט לטקסט

- מה הרעיון המשותף

טקסט- לעצמי

- מה המסר בסיפור?
- מה למדת על ...

איתור פרטים

- מי הרים את הבננה?
- להיכן הלכו הילדים?

כיצד מלמדים היסק?

- הוראה מפורשת של אסטרטגיות הבנת הנקרא, יכולה להיות בעלת השפעה חיובית על התפתחות הקריאה של התלמידים.
- אסטרטגיות אלה משולבות בקלות במערכי השיעור הכיתתיים ובמטרות למידה מטקסטים סיפוריים.

המחשה של הוראת אסטרטגיות

דוגמאות לשימוש בכיתה	מטלה חלוקת האחריות במטלה
היסק הינו מסקנות שאנחנו יוצרים בזמן קריאה של טקסט. העלה מסקנות לעיתים קרובות בזמן שהנך קורא על ידי עצירה וחשיבה בנוגע לאיך הרגישו דמויות בסיפור".	תיאור מפורש של האסטרטגיה
"אני עומד להסיק על תחושה של דמות מהפסקה הזו. אני רואה שכתוב שהוריו של המשולש הורוד התאכזבו כשנולד להם משולש, ואני רואה שכתוב שבעיר שלהם חיו רק עיגולים ומרובעים. אני מסיקה שהוריו של המשולש התאכזבו שנולד להם משולש כי הוא היה יוצא דופן בעיר של מרובעים ועיגולים והם ציפו לתינוק ריבוע או עיגול."	מודלינג של מורה/ תלמיד
"אני רוצה שתסיק בעזרתך. כל אחד מאתנו יעצור ויחשוב מה גרם לכל דמות בפסקה הבאה להרגיש כפי שכתוב. טוב, כעת, נשמע מה אתה חושב ומדוע."	שימוש משותף
"נתתי לך רשימת עמודים בספר שהנך קורא. לאחר שתקרא עמוד מהרשימה, חשוב למה הרגישה כל דמות כפי שהרגישה. לאחר שתחשוב מה ומדוע הרגישו הדמויות כך, בדוק שוב בטקסט האם התייחסת לאירוע שגרם לדמות להרגיש כך בסיפור."	תרגול מונחה
כעת, עליך לעצור בכל שני עמודים, להעריך את ההיסקים שביצעת ולאחר מכן להעלות היסקים חדשים בעמודים הבאים."	שימוש עצמאי אחריות המורה אחריות התלמיד

פיתוח מיומנויות היסק בכיתות ב'

- הקראת טקסט סיפורי תואם גיל.
- עבודת עומק עם טקסט ספציפי פעמיים בשבוע (3 שבועות)

■ עבודה על שלוש רמות היסק:

- טקסט בתוך עצמו
- טקסט- לעצמי
- טקסט לטקסט

מאיפה מתחילים?

טקסט:רצף סיפורי

- הוראה ישירה של רצף השתלשלות האירועים בטקסט.
- תרגול בהבנת רצף סיפורי באמצעות ארגון התמונות והמשפטים המרכזיים בסיפור ברצף נכון.
- סידור תמונות ומשפטים או שחזור הסיפור על פי תבנית סיפורית

סדרו את הספור על-פי הרצף הנכון.

דני שם את הגוזל בקן.	☐
דני ראה גוזל על האדמה.	☐
דני יצא לטייל ביער.	☐
דני לקח את הגוזל בידיו.	☐

שחזור רצף סיפור- משפטים

שחזור רצף סיפור- קומיקס

סידור תמונות ברצף

הרעיון המרכזי בתמונה

טקסט: שאילת שאלות אודות טקסט שנקרא

- שאילת שאלות מפתחת את יכולת הלומדים לערוך היסקים (Hansen, 1981)
- הקנייה מפורשת של מילות שאלה.
- הוראה ישירה של משמעות מילות שאלה.
- אימון הלומד בשאילת שאלות בעל פה ובכתב בהתייחסות לתמונה ולטקסט.

מי?	מה?	מתי?	מדוע?

ניתוח אירועים על פי - מילות שאלה

שאלות טקסט

שאלות על תמונה

שאלות איתור מקום

מתח קו לשאלות	מילות שאלה
היכן אנחנו אוכלים ארוחת ערב?	היכן?
לאן אתה הולך אחרי בית ספר?	איפה?
היכן אתה גר?	לאן?
איפה שמים את החלב?	מאין?
מאין אתה מגיע?	

מטרות מילות שאלה

הוראה ישירה של מילות שאלה

טקסט: מתן תשובות לשאלות

- הקניית **אסטרטגיות** איתור תשובות בתוך טקסט.
- הקנייה מפורשת של מבנה תשובה מלאה.
- הקנייה מפורשת של ארגון תשובה בעל פה ובכתב.

תרגול תשובה מלאה בכתב

תרגול תשובה מלאה בעל פה

אסטרטגיות איתור מידע

יישום: החבילה עוברת

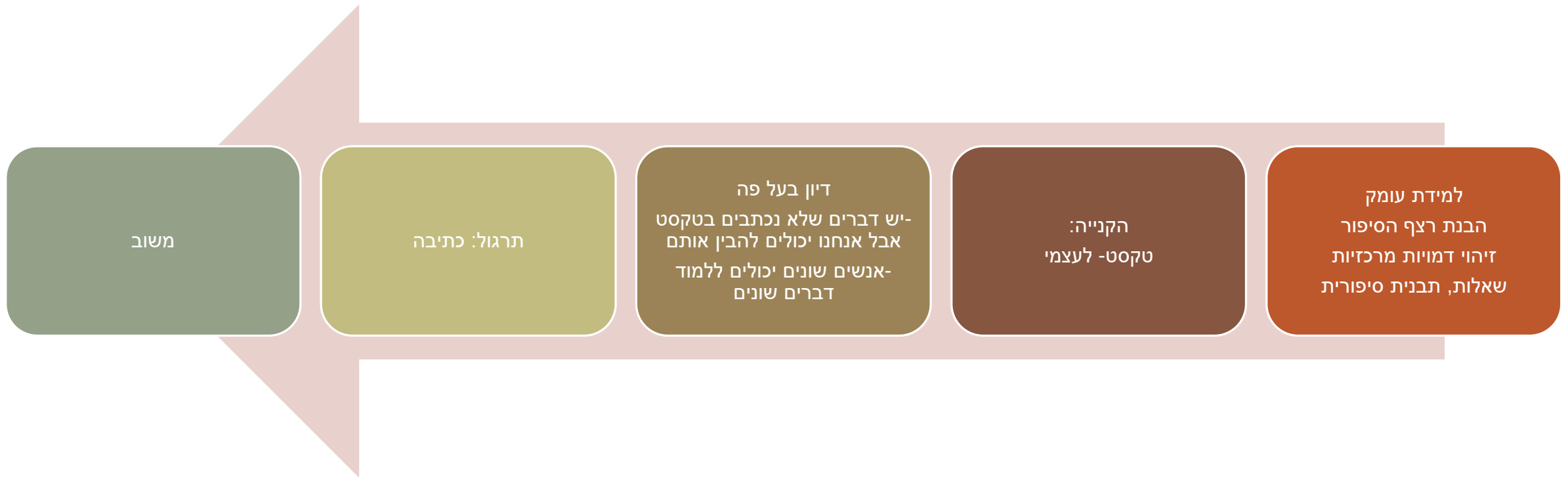
למידת עמיתים

תרגול כתיבת שאלות

תרגול מענה על שאלות

היסק בין הטקסט לעצמי

היסק בין 'הטקסט' ל'העצמי' שלי

הקנייה – מהי תובנה?

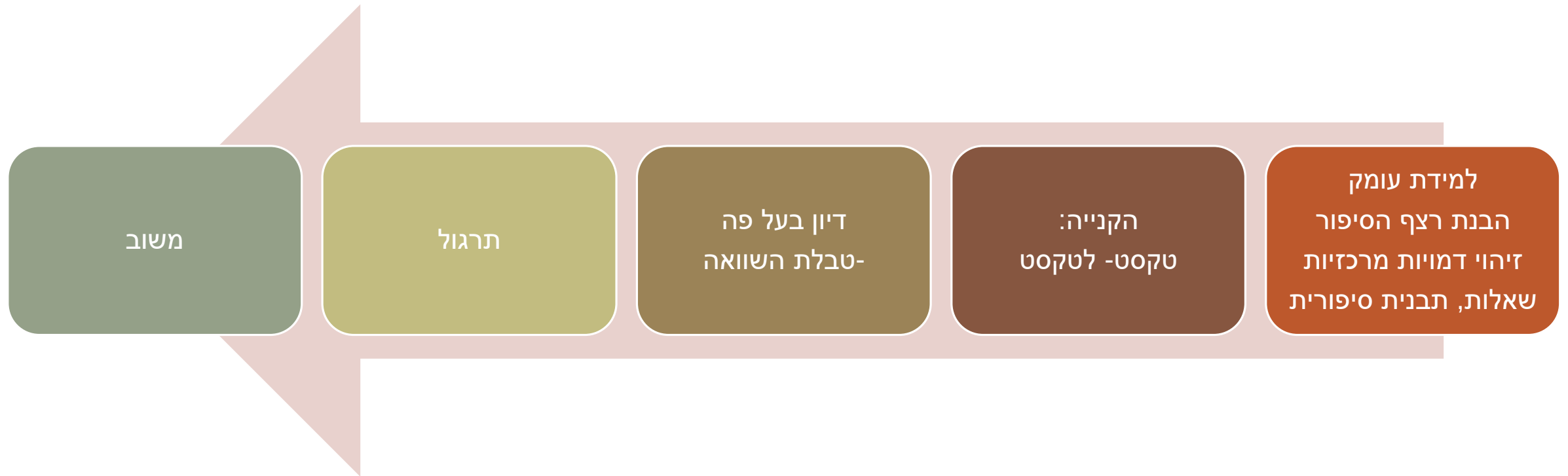

הפקת היסק בין הטקסט לעצמי
– התובנה מהסיפור שנקרא

תרגול משמעות המילה תובנה
– אירוע בחיים שהפקתי ממנו
תובנה

"תובנה היא למידה מסיפור או אירוע דבר
חשוב, שאני יכול להשתמש בו בעתיד
בחיים שלי".

היסק בין הטקסט לעצמי

היסק מסוג טקסט לטקסט

אינטגרציה בין טקסטים

קריאת שני סיפורים בעלי תחומים דומים לאינטגרציה, שאלה מנחת קריאה: מה דומה ומה שונה בין הסיפורים?

משימת השוואה משותפת בין הסיפורים – השוואה בין פרטי הסיפורים והמסר בסיפורים.

יישום מיומנות ההשוואה בתמונות קונקרטיות

כִּיפָּה אֲדוּמָה	עֵמִי וְתַמִּי	
		הִיכָן מֵתֵרַחֵשׁ הַסִּיפּוּר
		מִי הַדְּמוּיוֹת הַמֵּרְכִזִּיּוֹת?
		מָה הַתּוֹבֵנָה בַּסִּיפּוּר?

כתבו: מה מְשַׁתֵּף ומה שונה בין שתי הפרטים?

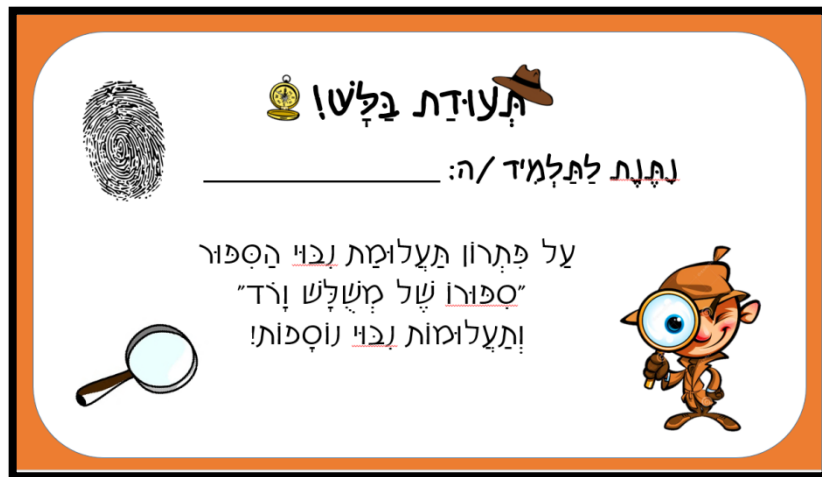

מְשַׁתֵּף
שׁוֹנָה

© מתוך תוכנית "אור"

מתן משוב וחיזוק

- סולם מטרות וסימון השגתן.
- קבלת משוב מחזק ומתקן
- תעודות ומדליות הצלחה.

תעודת הצלחה

קבלת משוב

זיו,
פתבת יפה מאוד, התחסקת
לרגשות הדמיות בתמונה.
שים לב להקפיד על נקודה בסוף
המשפט.
כל הכבוד!
עדי

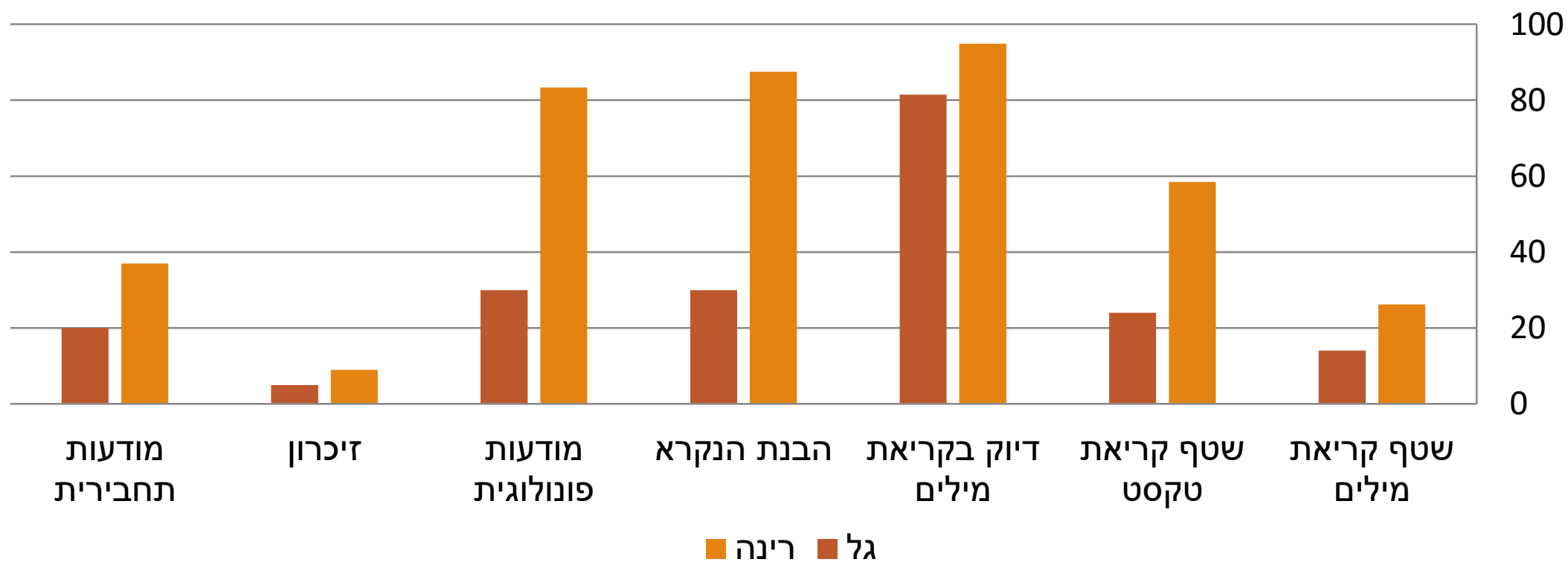

ניתוח מקרה

- שני לומדים באותה כיתה ב'.
 - בי"ס ממיצב סוציו-אקונומי נמוך.
 - מגוון רחב של קשיים.
 - סיוע באמצעות תכנית "אור" להתערבות בשלוש רמות ההיסק
-

- היסק : טקסט
- היסק רגשי
- היסק בין טקסטים (אינטגרציה של מידע)

תמונת מצב- סוף כיתה א

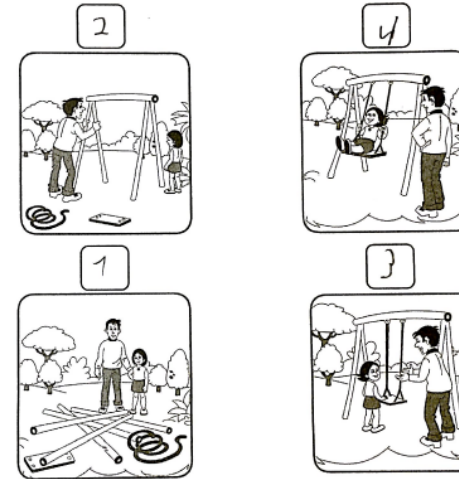

איתור פרטים: תמונות ברצף

גל

מציאת סדור תמונות

מה קרה אחרי מה? כתבו מספרים במשבצות הריקות על פי סדר הספור:

ספרו את הספור במלים שלכם:

שם הספור: אֶחָד בָּנָה אֶת הַנִּדָּנָה

יום אחד הגיה מישלוח של
נדנד האבא בנה את
הנדנדה ואז הויבי את
הילדה שלו ונתנלה לעלות
על הנדנדה

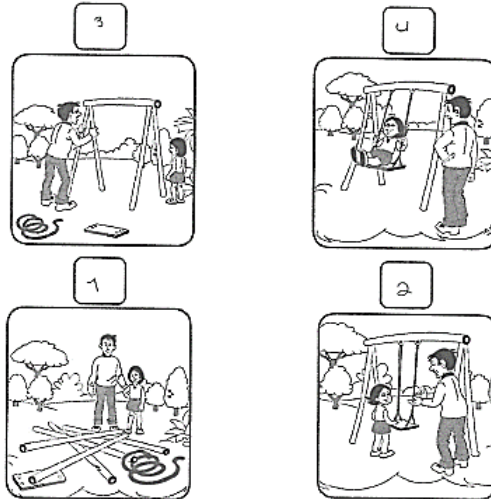
רינה

"האבא והילדה משחקים

יום אחד הלכו אבא והילדה שלו לגן
המשחקים בבוקר והילדה רצתה
לנדנדה והאבא אמר לכי לנדנדה
להתנדנד ואז הילדה צעקה לאבא
שלה שיבו כי הנדנדה גבוה והיא לא
מצליחה לעלות עליה אז היא צעקה
לאבא שלה שיעלה אותה על
הנדנדה ושבסוף אבא העלה אותה
והם עלו ביחד על כל המתקנים."

מציאת סדור תמונות

מה קרה אחרי מה? כתבו מספרים במשבצות הריקות על פי סדר הספור:

ספרו את הספור במלים שלכם:

שם הספור: הילדה והאבא

יום אחד הלכו אבא והילדה שלו לגן
המשחקים בבוקר והילדה רצתה
לנדנדה והאבא אמר לכי לנדנדה
להתנדנד ואז הילדה צעקה לאבא
שלה שיבו כי הנדנדה גבוה והיא לא
מצליחה לעלות עליה אז היא צעקה
לאבא שלה שיעלה אותה על
הנדנדה ושבסוף אבא העלה אותה
והם עלו ביחד על כל המתקנים."

היסק רגשי

רינה

"אני לא רוצה לשחק כי אני קצת עצוב וגם אף אחד לא שם לב אליי."

גל

"למה תמיד משחקים בכדורגל למלא במשחק אחר."

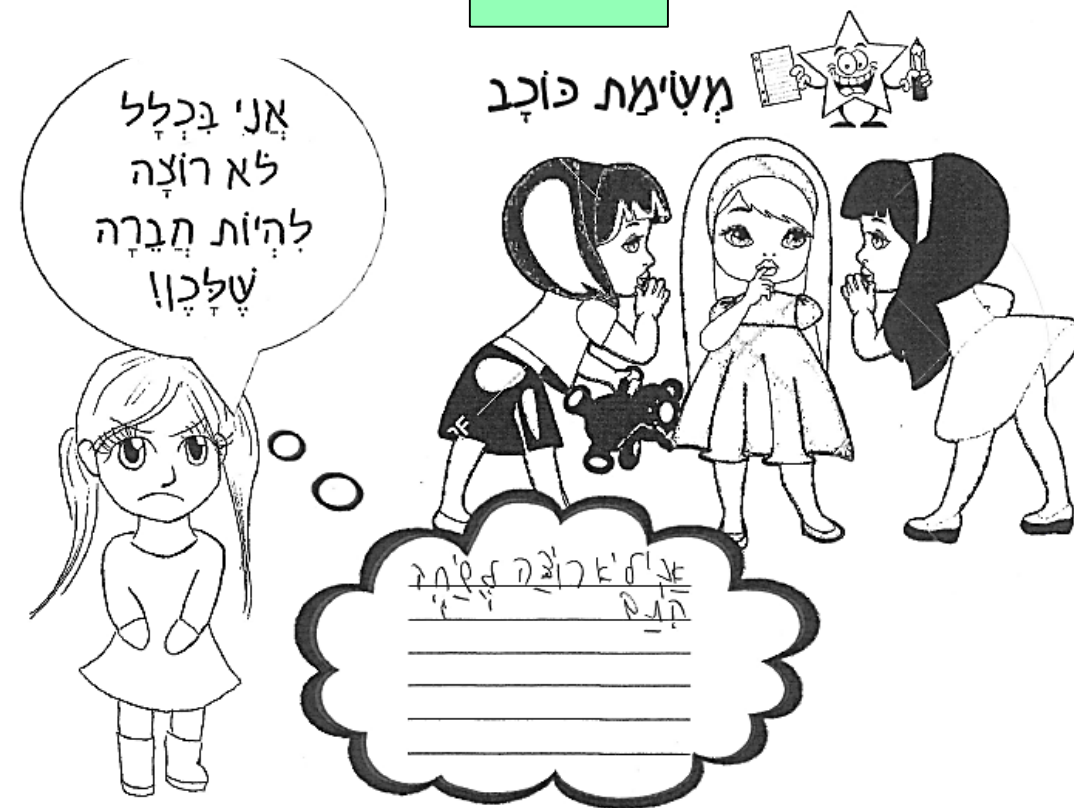
היסק רגשי סמוי

רינה

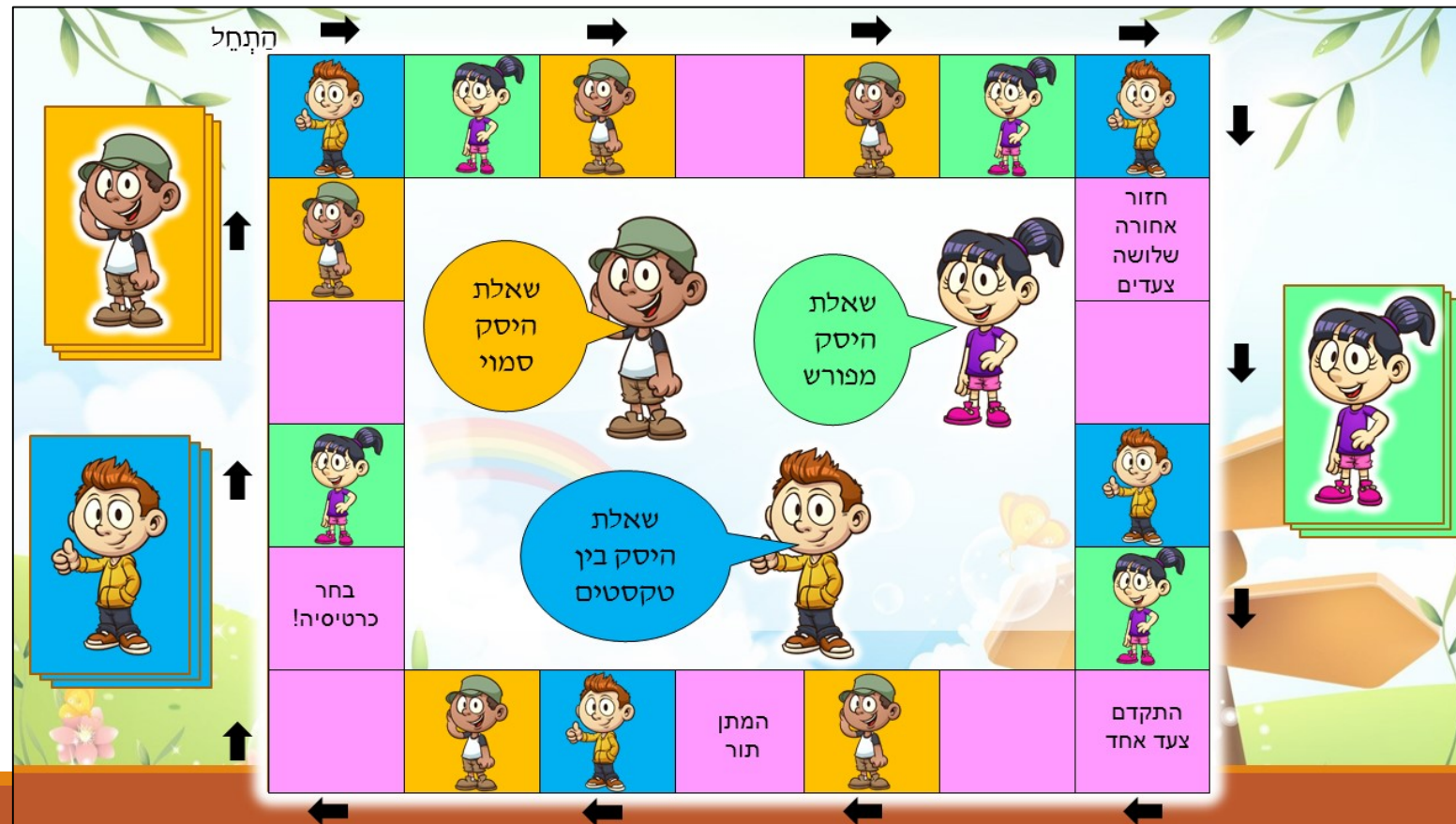
"אתן כל הזמן ביחד ובגלל זה אני לא רוצה להיות
חברה שלכן."

גל

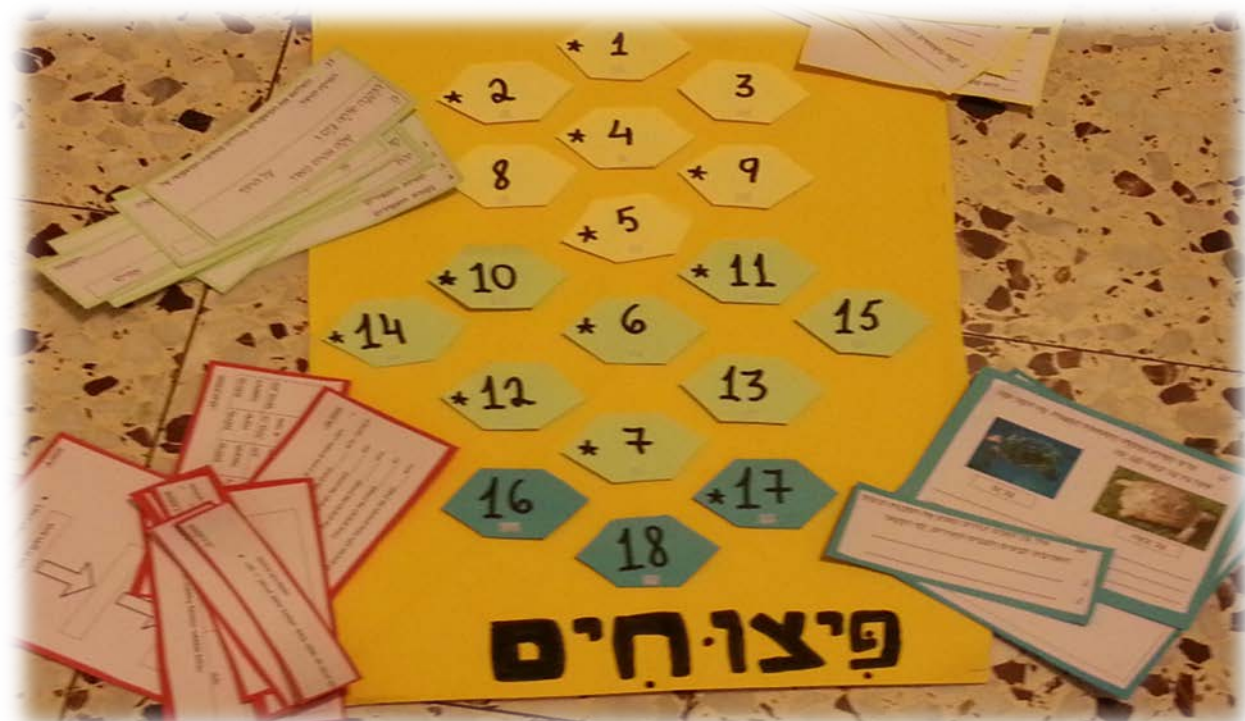

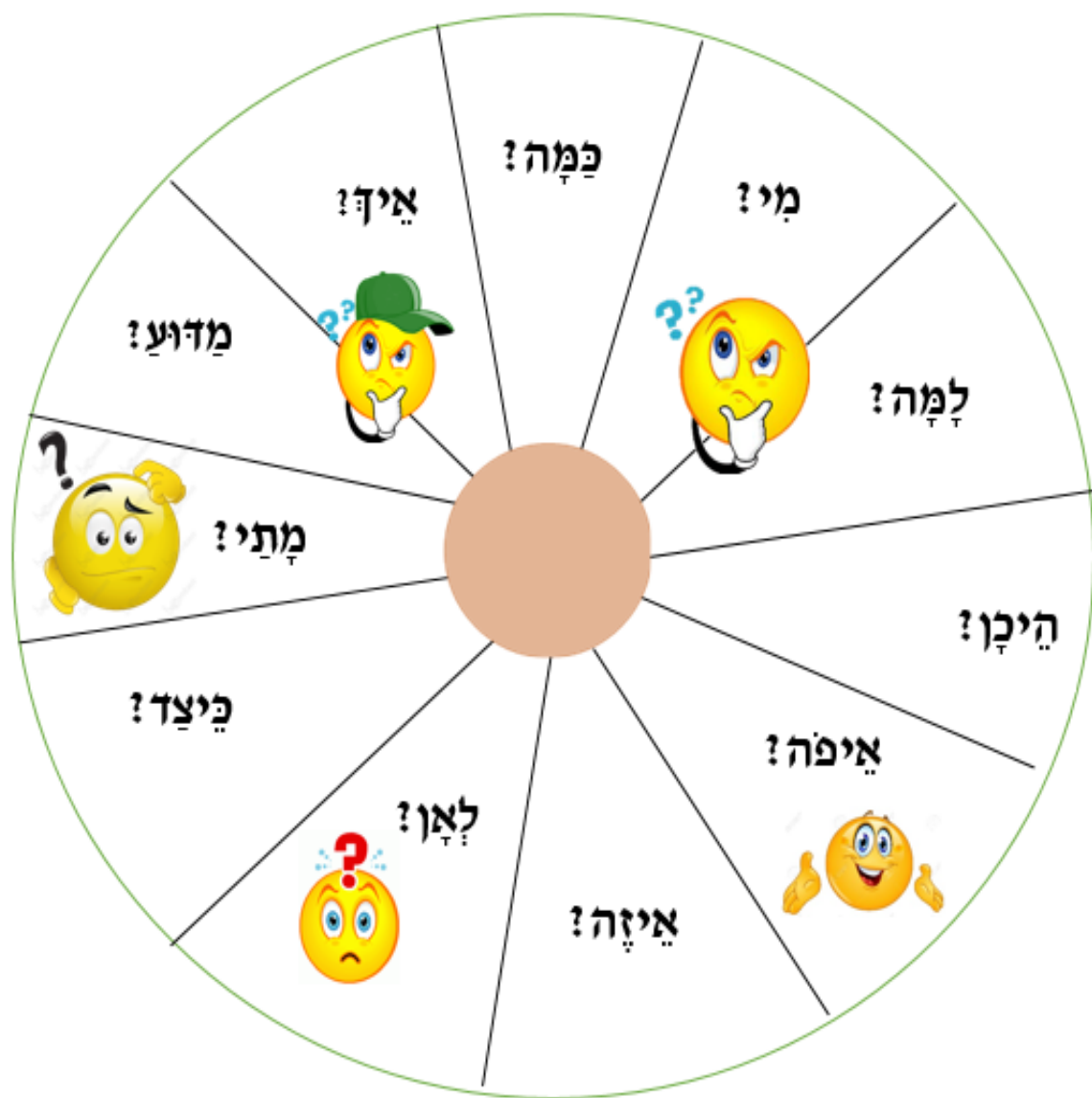
"אני לא רוצה לשחק אתם."

תרגול שאלות על טקסט + מוטיבציה

שלוש רמות היסק

לסיכום

ניתן וחשוב ללמד אסטרטגיות להבנת הנקרא מקרב לומדים צעירים.

צורת הלימוד שונה : אקטיבית יותר וויזואלית

המלצות

❖ הקנייה מדורגת של סוגי היסקים שונים.

❖ מתן כלים להתמודדות עם סוגי שאלות ברמת קושי משתנה.

❖ הוראה ישירה של אסטרטגיות להיסק.

❖ הקניית אסטרטגיות לשם פיתוח לומד עצמאי בעל יכולת להפיק משמעות מטקסט.

❖ שילוב של מענה על תשובות בעל-פה ובכתב.

❖ משוב שוטף על הפעילות.

המלצה 1.

בחרו טקסטים שמטרתם לתמוך בהתפתחות היסק.

- התאימו בין רמת הקורא לרמת הטקסט.
- בחרו טקסטים באיכות גבוהה עם עושר ועומק של רעיונות ומידע בהתאם למטרות ההוראה.

המלצה 2.

הקניית אסטרטגיות היסק התומכות בתהליך הבנת הנקרא

- הקניית אסטרטגיות בהתאם למודל חמשת הרמות.
- תרגול הדרגתי של האסטרטגיה בהתאם לרמת הלומד
- למדו את התלמידים כיצד להשתמש באסטרטגיות היסק שהינן מבוססות מחקר.
- למדו את אסטרטגיות ההיסק בנפרד או במשולב.
- למדו אסטרטגיות היסק על ידי שחרור הדרגתי של אחריות.
- מתן כלים להתמודדות עם סוגי שאלות ברמת קושי משתנה.

המלצה 3.

התאמה בין יכולות הלומד למיומנות המטרה (היסק)

- זהו את המקום בו נמצא הלומד והתאימו לו את התרגול המתאים.
- תרגול הדרגתי מתמונה לטקסט
- תרגול הדרגתי מהבעה בעל פה- להבעה בכתב
- העלאת המודעות לסוגים שונים של שאלות ואסטרטגיות שונות.

המלצה 4.

דאגו שההקשר בו אתם מלמדים הבנת הנקרא יהיה הקשר של מוטיבציה ומעורבות.

- סייעו לתלמידים לגלות את המטרה ואת היתרונות של קריאה.
- צרו לתלמידים הזדמנויות לראות את עצמם כקוראים מוצלחים.
- תנו לתלמידים בחירות לקריאה.
- תנו לתלמידים את ההזדמנות ללמוד על ידי שיתוף פעולה עם עמיתיהם.
- מתן משוב מתקן, בונה ומחזק.

השקף האחרון...

- היסק הוא תהליך חשוב וחיוני להבנת הנקרא.
- ישנם סוגים שונים של היסקים
- ישנן אסטרטגיות שונות לפיתוח היסק.